

סימן לז סגירת גגון סוכה בשעת גשמים והישיבה תחתיו

- ראשי פרקים
- א. גגון שמחובר במסילה, לענין שבת ויו"ט.
  - ב. העושה סוכתו תחת התקרה.
  - ג. סגר הגגון וחזר ופתחו, לענין תעשה ולא מן העשוי.
  - ד. באור שיטת רש"י בדין פירס עליה סדין.
  - ה. שיטת הגאונים ורבינו תם.
  - ו. באור מחלוקת רש"י ור"ת לפירוש הט"ז.
  - ז. גגון מפני הגשמים.
  - ח. גגון מתחת לסכך או מעליו.
  - ט. האם יש חילוק בין סדין לגגון.

נדוננו במרפסות המקורות בגגון מפוברגלס, הנפתח ונסגר באמצעות מסילה או צירים, ומשמשות ב"זמן שמחתנו" כסוכה.

- א. האם מותר להחזיר את הגגון למקומו הקבוע בשבת או ביו"ט?
- ב. האם עדיף לאכול בשעת גשמים בסוכה המקורה בגגון זה, מלאכול בתוך הבית ?
- ג. האם יש חילוק לענין זה אם הסכך מעל הגגון או מתחתיו ?

א. גגון שמחובר במסילה, לענין שבת ויו"ט

מההרי"ל בהל' סוכה, כתב וז"ל:
"... על אותן סוכות שנעשה גגיהן כל השנה כמין צריף, ובחג מסלקין הגג לצדדים ומסככין שם הסוכה ... ואמר מהרי"ל שתמוה לו היאך מותרים אותם גגים העשויים כמין צריף להרכיב ולהעלות ביו"ט, והא יש אוסרים להניח את הטבלה על רגליה ולפרק מעליהן אחר שאכלו בשבת, דדומה לבנין וסתירה."

ובדרכי משה (או"ח תרכו, א), כתב עליו וז"ל:

"ולי נראה דאין כאן תימה כלל, כי מאחר שהגגין עשויין עם צירים לפתוח ולנעול אין בו איסור כלל, מידי דהוה אדלת של בית סובבת על צירים, או הדלתות של בור ודות שפותחין וסוגרים בו, ולית בהו חשש איסור."

וכ"פ בהגהותיו על השו"ע (תרכו, ג).

ודברי הרמ"א מוכחים מהא דקי"ל בגמ' בשבת (קכח, א) דכסא טרסקל מותר לפותחו לכתחילה בשבת, וכפירש"י שם דמיירי במושב העשוי מעור, שניתן לקפלו ולהצמידו לכותל. וטעם הדין מבואר בדברי הרמב"ם בהלכות שבת (כב, כח); "שאין זה דרך עשית אהל, לא קבע ולא

ארעי". דכל מה שנאסר לעשות אהל בשבת היינו דוקא עשיה חדשה, אולם כשהאוהל כבר עשוי, וכל העשייה מתבטאת רק בפישוט קפלים, אין זה דרך עשיית אהל, ואין זה מלאכת בונה שאסרה התורה. ומדברי רש"י נראה דטעמא אחרנא אית ביה, דבשבת שם (ד"ה ואסלא) כתב "דהא עביד וקאי". וכוונת דבריו, לא שאין זה דרך עשיית אהל אלא שאין כאן מעשה כלל, דמעשה אהל הוא מעשה של עשייה ויצירה של אהל שלא היה קיים לפני כן, אולם בכסא טרסקל ודכוותיה, כיון שהוא גוף אחד אין כאן מעשה של בנין אוהל. וע"ע רש"י שם בד"ה אבל מיטה, וז"ל:

"(אבל מיטה) שלנו המחוברת ועומדת, אם היתה זקופה או מוטה על צדיה, מותר לנטותה לישיבה על רגליה ואע"ג דהשתא עביד אהל, דלא מידי עביד אלא ליתובא בעלמא."

מדברי רש"י אלו משמע דטעם ההיתר במיטה הוא מפני שאינו עושה אותה אלא לישיבה, כלי- להשתמש בצידה העליון, ולא להגן מפני החמה והגשם, שהוא שימוש כאהל. וזה צ"ב, דכיון דלאו מידי עביד, דהיינו שאינו עושה שום מעשה של בנין, כיון שהמיטה מחוברת כבר לרגליה ואינה אלא מוטה על צידה, א"כ אפי' יעמידה כדי להשתמש בה כאהל ולצל שרי, וכטעמא דאסלא "דלאו מידי עביד", ולמה ליה לרש"י להוסיף שאינו עושה "אלא ליתובא בעלמא". ואפשר דכוונת רש"י דאיכא תרי טעמי להתיר במיטה, א- דלאו מידי עביד, ב- דאינו עושה כן אלא ליתובא בעלמא. אבל באסלא שהוא משתמש בה לבית הכסא, ואינה רק ליתובא בעלמא אלא אף לכסות צואתו, בכה"ג שייך רק הטעם הראשון דלא עביד מידי. ובכסא טרסקל שהוא עשוי ליתובא בעלמא, שייך ב הטעמים שהזכיר רש"י בדין המיטה.

והנה במגן אברהם (שטו ס"ק ח) הביא בדין כסא טרסקל, וז"ל: "דלאו מידי עביד אלא ליתובא בעלמא (רש"י). ומהאי טעמא שרי להעמיד החופה ולסלקה, וה"ה הדף שקבוע בכותל שבבית הכנסת שמניחים עליו ספרים."

ואף שדברי רש"י שהביא המג"א לא נאמרו בדין כסא טרסקל אלא בדין מיטה, מ"מ למש"כ תרוייהו שוים, דשרי- הן מפני דלא עביד מידי והן מפני שעשוי רק לישיבה. ובהכי אתי שפיר נמי מה שהקשו האחרונים (עיין במחצית השקל שם) דדף של בית הכנסת בלאו הכי שרי, כיון שאינו עשוי להשתמש תחתיו. דאדרבא- כוונת המג"א להתיר גם מטעם זה, ד"אינו עשוי אלא ליתובא בעלמא", כוונתו שאינו עשוי אלא להשתמש מעליו ולא באויר שתחתיו. ואף בחופה נראה, דכיון דטעם פריסת החופה הוא כמש"כ בספר המנהיג, כדי שלא יראה כמקדש בשוק, ורב מנגיד אמאן דמקדש בשוקא, ע"כ פורסים עליהם שיראו כמקדשים בצניעות, א"כ י"ל, שאינו עושה את החופה כדי להשתמש באויר שתחתיה. ופשוט שאין לאסור גם להאי טעמא מדין מחיצה המתרת. דהא מקור איסור מחיצה המתרת הוא בדברי ר"ת בתוס' ערובין מד, א (ד"ה פקק), וזה דוקא במחיצה הבאה להתיר טלטול ברשות היחיד או דופן שלישית בסוכה, אבל חופה הבאה להתיר קידושין תחת כיפת השמים, לטעם המנהיג, אינה בכלל "מתרת" כדוגמאות אלו. וה"ה לטעם הכלבו, דפריסת היריעה הוא משום שנאמר (רות ג, ט) "ופרשת כנפיך על אמתך", לא שייך למימר שחופה עשויה להשתמש באויר שתחתיה. וע"כ בחופה של נישואין שרי מתרי טעמי, וכמשמעות דברי המג"א. ברם, אף חופה שנועדה להגן ממטר ושמש שרי מהטעם הראשון, דלאו מידי עביד, וכמש"כ רש"י בדין אסלא.

והמאירי בחידושו (שבת קלח,א), כתב וז"ל:
"אבל מיטה, ר"ל מיטה שלנו שעומדת זקופה, מותר לנטותה
ולישבה על רגליה, וכן כסא וטרסקל, ר"ל שולחן, וכן אסלא,
ר"ל כעין ספסל, וי"א כסא נקוב באמצעיתו להפנות בו. שאין
בזה נדנוד אהל כלל, שאין כאן דבר הפרוש על יתידות, ולא
פרוש על כלי, ולא עשוי לשום מחיצה וכיוצא באלו אלא הושבת
דבר הזקוף, ומותר לכתחילה."

מדברי המאירי משמע לכאורה שטעם ההיתר בכסא טרסקל ובאסלא, מפני
שהוא עשוי לישיבה עליו ואינו עשוי לאויר שתחתיו או למחיצה,
וא"כ כשיעשה כסא טרסקל להגן מפני הגשם, כגון מטריות דידן שהינן
רק פישוט קפלים, יאסר לשיטתו. אמנם נראה בבאור דבריו, דמש"כ
"שאין כאן דבר הפרוש על יתידות", כוונתו שאינו פורש כעת את
הכסא והמיטה ע"ג יתידות, אלא מחמת היותם מחוברים לגוף המיטה
פרושים ועומדים, ואין כאן עשייה של אוהל בהעמדת המיטה על
רגליה, דכיון דהמיטה והכסא מוחברים כבר לרגליהם אין כאן מעשה,
ולאו מידי עביד. אמנם מדבריו ניתן ללמוד דבאסלא העשויה לעשיית
צרכיו, לא חשיבא כשמוש באוירה, דלא כמש"כ לעיל בדברי רש"י.
ומ"מ גם לדברי המאירי יהיה מותר לכסות את הסוכה בגגון המחובר
בצירים, וכן לפתוח את המטריה כשאינה אלא פישוט קפלים, שאף
שהינן מגינות מפני הגשם, מ"מ לאו מידי עביד ואינו מעשה של
אוהל.

הכלל העולה שלא נאסרה עשיית אהל בשבת במקופל ומחובר בצירים,
דאין בזה כל עשייה. וע"ע בדברי החזו"א (שבת, נב,ו) לענין פתיחת
מטריה בשבת, דתשמיש דלת ילפינן מכסא טרסקל:
"דכיון שהוא גוף אחד וכן דרך תשמישו, אין כאן אוהל.
והיינו נמי טעמא דמתירין לפתוח דלת הגג שעל הסוכה ולסתום
בעת הגשם."

ונראה מדבריו דבענין נמי שיהיה דרך תשמישו בפישוט הקפלים,
דבלאו הכי עצם השימוש שלא כדרך שימושו נחשב כעשיית אהל. ופשוט
שאף לאוסרים פתיחת מטריה, וכמש"כ בנודע ביהודה תנינא או"ח סי'
ל, ע"פ דברי הרי"ף (שבת נו,ב- בעמודי הרי"ף) שאסר טלית לפרוס
כפולה אף אם כרך עליה חוט או משיחה אם יש בגגה טפח (עיי"ש בד"ה
ועכשיו, וע"ע במש"כ עליו החתם סופר בתשי או"ח סי' עב), לא דמי
לכסא טרסקל, דבטלית כפולה ע"י קשירתה הוא מעמידה ויוצר אוהל,
ואפי" החוט קשור מערב שבת, ע"י חיזוקו אינו רק פישוט קפלים אלא
יצירה של אוהל בפריסתו, משא"כ דלת וגגון המחוברים בצירים או
במסילה לאו מידי עביד. ולדעת החזו"א דמי מטריה לכסא טרסקל
ולגגון, עיי"ש, ולא דמי לטלית.

[ובמשנה ביצה יא,ב תנן: בית שמאי אומרים, אין מסלקין את
התריסים ביו"ט, ובית הלל מתירין אף להחזיר. ושם בגמ' איתא: במה
דברים אמורים בשיש להן ציר, אבל אין להן ציר דברי הכל מותר.
והקשתה הגמ', והתניא במה דברים אמורים בשאין להן ציר, אבל יש
להן ציר דברי הכל אסור. אמר אביי, בשיש להן ציר מהצד דברי הכל
אסור, אין להן ציר כל עיקר- דברי הכל מותר, כי פליגי בשיש להן
ציר באמצע. ולכאורה מדברי הגמ' משמע דכל שיש להן ציר אסור
לסוגרן ביו"ט. וביאר הב"י (או"ח, תקיט), וז"ל:

"והא דאסרינן ביש להן ציר מן הצד, פשיטא דהיינו דוקא
כשהוא צריך להסיר קרש שבו הציר כדי לפתוח, דאילו בפתח

ונועל בעוד שהוא קבוע, ודאי שרי, דאל"כ יהא אסור לפתוח
דלתות הבית בשבת. ולישנא דמתני' הכי משמע דקתני אין
מסלקין את התריסין, דאלמא בסיילוק התריסין דוקא הוא דשייך
למיסר, אבל שלא בסיילוק התריסין נראה דודאי שרי."
מדברי הבי"י למדים אנו, דהא דאסרינן בגמ' ביש להם ציר היינו
דוקא כאשר עושה פעולה של "סיילוק" הדלת ממקומה הקבוע. הציר
לענין זה משמש כבריח המחזק את הדלת העומדת על תילה, אבל ציר
שבאמצעותו הדלת נפתחת ונסגרת ואינה מסתלקת ממקומה, שרי לפותחה
ולסוגרה ביו"ט. וכן פסק הט"ז שם בס"ק ג.]

לאמור לעיל מבואר דשרי לפתוח ולסגור ביו"ט את הגגונים
המחוברים באמצעות צירים או מסילה. ברם, במידה והגגון מתחבר
ומתפרק באמצעות הברגה, יש איסור גמור לחברם או לפרקם ביו"ט.
ואם מותר לפרקם ע"י עכו"ם, עיין בפרי מגדים (אשל אברהם
תרכו, ה), וז"ל:

"ואם השלעק כל ימות השנה קבוע במסמרים ושכח לפתוח ע"י
עכו"ם בליל א, דיש מצות עשה מהתורה לאכול בסוכה כזית פת
ואין לו סוכה כי אם זו, עיין סי' רעו, ב ... וי"ל מצות
עשה מהתורה דוחה לאמירה לעכו"ם."
והביא הפרמ"ג ראיות לדבריו, אך להלכה לא רצה להורות להקל. אך
מצאתי לביכורי יעקב (תרכו ס"ק יא) שהורה להקל מטעם דהוי שבות
במקום מצוה, ואף שהשל"ה החמיר אפי' לצורך גדול, היינו דוקא
לענין מש"כ שלא להדליק נר לצורך סעודת שבת או מילה, דאין זה
צורך גדול כל כך אם ישבו בחושך שעה קלה, אבל כשלא יכול לקיים
מצות סוכה אלא בכה"ג, גם השל"ה מודה דשרי, עיי"ש.

ב. העושה סוכתו תחת התקרה

בדין מי שהניח חבילתו על הסוכה ונמלך עליה לסיכוך, דפסול
מדין תעשה ולא מן העשוי, כתב הג"א פ"א מסוכה הכ"ד, וז"ל:
"מכאן היה רבי ברוך מריגנשבורג אומר, שאם עשה סוכה בתוך
הבית תחת התקרה ואח"כ הסיר התקרה דפסולה, דהתורה אמרה
תעשה ולא מן העשוי. וה"ר יצחק הלבן הכשיר, דאין שייך לומר
תעשה ולא מן העשוי אלא היכא דגוף הסוכה היה בפסול, כגון,
גפן דלעת וקיסוס מחוברים, אבל היכא דגוף הסכך הוא כשר
אלא שהתקרה גורמת לו, הכי נמי דכשירה אחר שהסיר התקרה."
וכדברי ר"י הלבן הביא הבי"י בשם ה"ר אלחנן, וכ"פ הרמ"א תרכו, ג.
והנה האי דינא דתעשה ולא מן העשוי הוא כשהניח הסכך לא לשם
סיכוך ונמלך אח"כ שיהיה לשם סכך, דכיון דבעינן הנחה לשם צל
סוכה לא מהני מחשבתו, כיון דהוי כבר עשוי. דכן משמע מדברי רש"י
(סוכה יב, א ד"ה והתורה):
"וזה שנסכך שם שלא לשם סכך אפי' לצל אלא ליבש, אין שם
סוכה חל עליו."
ומהאי טעמא אמרינן התם בגמ' דהחוטט בגדיש לעשות לו סוכה- אינה
סוכה. ולפ"ז י"ל, דלר"י הלבן שהכשיר בסיכך תחת התקרה ס"ל דאף
בכה"ג חשיב כמניחה לשם צל, אף שכעת יש סכך פסול מעליה, כיון
שמבחינת הסכך הכשר אין פסול ורק דבר אחר מונע את הכשרו, הוי
כמניחה לשם צל וכשרה.

ובהגהות מיימוניות (סוכה פ"ה ה"ט אות ל) למד מדין החוטט בגדיש דאין לעשות הסכך קודם שיעשה הדפנות תחילה, וכוותיה פסק הרמ"א בסו"ס תרלה. וז"ל, דכאשר יש סכך ללא דפנות הוא חסרון בעשיה לשם צל, דגג ללא דפנות אין עליו שם סכך, וכדמוכח מההיא דחוטט בגדיש. אולם כאשר יש תקרה ע"ג הסכך, מבחינת הסכך הכשר אין כל חסרון והוא מונח לשם צל, אלא שהסוכה פסולה מדין העושה סוכתו בתוך הבית, אבל בעצם הסכך אין כל פסול, וע"כ כאשר הסיר את המונע, קרי- התקרה, הוכשרה הסוכה. ע"כ כשסיכך על התקרה והסירה, כיון שלא היה הסכך עשוי לצל בעודו על התקרה, הוא חסרון בגוף הסכך ולא מהני הסרת התקרה, וכמש"כ המג"א בסי' תרכו סוס"ק ז.

טעם נוסף להכשיר סוכה שנעשית תחת תקרה שהוסרה לאחר מכן, הביא הב"י בסו"ס תרכו בשם האורחות חיים, וז"ל:

"נוכל לומר שאלו העושים סוכתם בתוך הבית ואין מסירין הרעפים עד אחר שסיכך הסוכה, שאין צריך לנענע אח"כ משום תעשה ולא מן העשוי, לפי שהסרת הרעפים ופקפוק הדפין היא המעשה להכשיר הסיכוך הנעשה בפסול."

מדברי האורחות חיים למדים אנו שעשית סוכה תחת התקרה הוא פסול בהנחת הסכך לשם צל, בניגוד לר"י הלבן הסובר שאין בכך כל פסול. אולם כשם שניתן להכשיר את הסכך ע"י נענועו, כך ניתן להכשיר את הסכך ע"י מעשה בסכך הפסול, והסרתו נחשבת כמעשה המכשיר את הסכך הכשר לשם צל, ולא הוא מן העשוי כיון שהכשרתו באה ע"י מעשה, קרי- הסרת הסכך הפסול.

ובמג"א (תרכו ז) כתב לחלק בין הסרת גג לפתיחת גגון, וז"ל: "ובאמת נ"ל דהמחמיר כמהרי"ל ס"ל, בשלמא בסוכה תחת הגג כשמסיר הגג אח"כ הוא מעשה והגג עצמו נכשר, כמש"כ ב"י בשם אורחות חיים, משא"כ כאן כשפותח לא מקרי מעשה." מדבריו משמע לחלק בין מעשה של הסרת הגג, שהוא מעשה גדול, לבין פתיחה של גג או גגון, שאינו מעשה גדול מספיק בסכך הפסול שיחשב כמעשה מכשיר בסכך הכשר, וכ"י ממה שביאר שם המחצית השקל, וכ"י מדברי הלבושי שרד. וע"כ הסיק המג"א כדעת הב"ח להחמיר ולעשות הסיכוך כשהגגון פתוח, וכ"י דעת המשנה ברורה בס"ק יח, עיי"ש.

ג. סגר הגגון וחזר ופתחו לענין תעשה ולא מן העשוי

המהרי"ל בהל' סוכות, כתב וז"ל:

"שמעתי שדרש מהר"א בלומלין הי"ד, על אותן סוכות שנעשה גגיהן כל השנה כמין צריף, ובחג מסלקין הגג לצדדן ומסככין שם הסוכה, דאז אסור לסכך הסוכה כי אם דסילקו את גג הצריף מתחילה, דאם סיכך הסוכה בראשונה ואח"כ סילקו את הגג, הוא מן העשוי. ונשגבה פליאה בעיני מהרי"ל ואמר, הלא בספר אור זרוע כתב, סיכך בבית ואח"כ פחת הבית שעליו כשרה. ועוד, והלא אותן צרופין עשויין רק כדי להורידן בחג להנצל מגשמים אם צריך. ולדברך, כשחוזר למחר ומסירן והעלם מן הסכך, הוא מן העשוי. והשיב האומר, דלמא החמיר הרב ההוא הי"ד. וגער בו מהרי"ל ואמר, היאך שייך להחמיר על הרבים, בשלמא כל יחיד יכול להחמיר לעצמו." מדברי המהרי"ל חזינן דשרי אף לסכך תחת הגג ואח"כ להסירו, וכדעת

האור זרוע, וכמו שהביא הג"א. אולם מה שהקשה המהרי"ל על מהרי"א בלומלין דאם אסרינן לסכך תחת התקרה ה"ה דאסור לסכך בעודה פתוחה ואח"כ לסוגרה והוי מן העשוי, צ"ע, דהא חילוק רבה איכא בינייהו, הנחת הסכך היתה בעודה סגורה, לא תחשב כמניחה לשם צל, ופתיחת הגגון המשוה לה שם סכך הרי זה בבחינת "מן העשוי" כיון שלא היתה עשיה בעצם הנחת הסכך, משא"כ כשהניחה לשם צל ואח"כ סגרה, הכיצד הסתלקה עשייתה, דהא מהגמ' סוכה יב, א לענין הניח חבילה שעל כתיפו ליבשה ונמלך עליה, משמע דבשעת עשיה תליה מילתא, וא"כ מה מקום יש להקשות ולהוכיח מהעושה סוכתו בכשרות וסגר הגגון, לענין המסכך תחת הגג.

עוד יש להביא ראיה דלא פסלינן משום מן העשוי כשנעשה בכשרות, מהלכות ציצית. דהנה במנחות מא, א איתא אמר רב יהודה טלית שנקרעה חוץ לשלוש-יתפור, תוך שלוש-לא יתפור. תניא נמי הכי, טלית שנקרעה חוץ לשלוש יתפור, תוך שלוש-רבי מאיר אומר לא יתפור, וחכמים אומרים יתפור. ושון, שלא יביא אפי' אמה על אמה ממקום אחר ובה תכלת ותולה בה. חזינן, דהן לר"מ והן לחכמים אינו יכול לקחת כנף כמו שהוא עם הציצית ולתופרו בבגד אחר. ופרש"י שם בטעמא דמילתא:

"דעל כנפי בגדיהם בעינן, וכנף זה לא היה מבגד זה בשעת עשיה."

הרי דדוקא כשתפר כנף עם ציצית שלא היה בשעת עשייה אית ביה פסול של "על כנפי בגדיהם", משא"כ כנף שנפסק מאותו בגד. ואף דר"מ דקיי"ל כוותיה ס"ל דדוקא בנקרע חוץ לג' אצבעות תופרים, ולא בנקרע תוך ג' אצבעות, טעמא אחרינא אית ביה, וכמש"כ רש"י, דחיישינן שמא ישתייר מחוט התפירה ויניחנו ויוסיף עליו ז' חוטים. או כפרוש רב עמרם המובא ברא"ש בהלי ציצית הי"א, עיי"ש.

ובנימוק"י (יב, א בעמוה"ר בהלי ציצית) פירש באופן אחר, וז"ל: "תוך שלוש. אם נקרע תוך שלוש בטל הציצית מיד שלא נשתייר בו שעור כנף, וכשחוזר ותופרו הו"ל תעשה ולא מן העשוי: ושון. אפי' למ"ד חוץ לשלוש יתפור, לפי שלא נתבטל הכנף, הכא מודה שלא יביא אפי' אמה על אמה ממקום אחר ויניח בטליתו, אם היה מקום ציצית קיים ונקרע שאר רוב הטלית, דהו"ל תעשה ולא מן העשוי."

וזהו לשיטת הנימוק"י גם הפירוש בדברי רב עמרם הנז' ברא"ש הלי יא.

מדברי הנימוק"י חזינן שכאשר נעשה הדבר בכשרות, כל שלא התבטל מיניה שם כנף, יכול לחזור ולתפור ולא הו"ל מן העשוי. וכך גם פירש המג"א באו"ח סי' טו ס"ק ג עמש"כ המחבר בסע' ב שאינו יכול לקחת הכנף ולתופרו בבגד אחר, וז"ל:

"מתוך דברי הבי"י משמע דעיקר הטעם משום תעשה ולא מן העשוי, דמיד שנחתך הכנף נפסלו הציצית, ואע"פ שחזר ותפרו הוי תעשה ולא מן העשוי. אלא דקשה למה קיי"ל אם נקרע הטלית חוץ לג' יתפור, כמש"כ בסמוך ס"ד, לזה אמר כנף זה לא היה מבגד זה בשעת עשייה א"כ הוי תחילת עשייתו בפסול, משא"כ כשתפרו בטלית עצמו דשרי, דהוי תחילת עשייתו בבגד זה בכשרות."

וא"כ מפורש יוצא מדברי הגמ' לפירושו של הנימוק"י, וכוותיה פירשו הבי"י והמג"א, דכל שנעשה בכשרות לית גביה פסול של תעשה

ולא מן העשוי. ואף שהרא"ש ורש"י פירשו באופן שונה, מ"מ מדבריהם אין להביא ראיה שפסול תעשה ולא מן העשוי הוא גם כשנעשה בכשרות, דהא לשיטתם לא מיירי כאן מפסול של תעשה ולא מן העשוי. וע"ע במחצית השקל שם שיצא לבאר דלשיטת הב"י גם דעת הרא"ש כדעת הנימוק"י, דהפסול הוא מדין תעשה ולא מן העשוי.

וראיתי למהר"ם מינץ בתש"י (סי' יג) שפירש דהפסול לשיטת רש"י הוא ג"כ מטעם תעשה ולא מן העשוי, וז"ל:

"ורש"י נמי סבר כך כדמשמע לשונו דפירש, 'וזה לא היה מבגד זה בשעת עשייה', משמע שהפסול הוא משום תעשה ולא מן העשוי. וכן משמע לשונו אח"כ, דפי' באידך ושוי, וז"ל; ישוין שמביא תכלת מתיר ציצית מטלית אחר ותולה בה, והכא ליכא תעשה ולא מן העשוי, דהא צריך לחזור ולכורכה ולתקנה כבתחילה, עכ"ל. מדפי' הכא ליכא תעשה ולא מן העשוי, משמע הא דשוין דרישא הוי תעשה ולא מן העשוי."

חזינן מדבריו דאף לשיטת רש"י מוכח מסוגיין דהיכא דנעשה בכשרות ליכא פסול של תעשה ולא מן העשוי.

וא"כ ה"ה בנדו"ד כשסיכך את הסוכה בכשרות, בהיות הגגון פתוח, ואח"כ סגר את הגגון ופתחו שוב, לא נפסל הסכך מדין תעשה ולא מן העשוי. וע"כ כשיורדים גשמים יכול לסגור את הגגון ואח"כ לחזור ולפתחו, וכמשי"פ הרמ"א בריש הלי' סוכה תרכו, ג דליכא בזה משום תעשה ולא מן העשוי.

ד. באור שיטת רש"י בדין פירס עליה סדין

מענתה יש לברר האם כשהחזיר את הגגון למקומו בשעת ירידת גשמים, ראוי לשבת בסוכה המקורה בגגון.

תנן בסוכה י, א: פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או או שפירס ע"ג הקינוף פסולה. ופרש"י שם, וז"ל:

"שלא יהיו עליו וקיסמין נושרים על שולחנו, וסדין דבר המקבל טומאה ופסול לסכך."

ובדין פירס ע"ג הקינוף, פרש"י דכיון דמרחיקן מן הסכך;

"דהשתא לא משום מסכך בדבר המקבל טומאה מיפסלא, דהא לאו לסכוכי שטחם התם. פסולה- משום דאינו יושב בסוכה דאהל מפסיק ביניהם."

הרי דלשיטתו כשפירס סדין תחת הסכך כדי שלא יהיו נושרים קיסמין או כדי שלא יהיו גשמים נכנסים לסוכה, הסוכה פסולה, כיון דהו"ל מסכך בסכך פסול, ואף שהסדין צורך ישיבתו ונוי סוכה. וכ"נ דעת הר"ן להלכה (ה, ב בעמוה"ר), וכן מוכח מפירוש רבינו חננאל על המשנה, וז"ל:

"מפני הנשר, דלא יהוין טרפין דסוכה נתרין על המטעמים בעידנא דאכיל."

וא"כ מיירי הר"ח כדעת רש"י שהסדין אינו מסייע להכשר הסוכה, דלא כר"ת והגאונים. וברמב"ם בפ"ה מסוכה הי"ז, כתב וז"ל:

"פרש עליה בגד מלמעלה, או שפרש תחתיה מפני הנשר- פסולה."

מזה שלא פירט הרמב"ם וביאר שפירש תחתיה כדי שלא ינשרו העלים ויהיה חמתה מרובה, מוכח דס"ל דבכ"ג פסול, וכדעת רש"י. וכן ביאר רבינו מנוח שם;

"דס"ל (לרמב"ם) דכל כי היכי דפירס, אפילו אם היתה צילתה

מרובה מחמתה ומסוככת כהלכתה קודם שפירס עליה הסדין פסולה.

וע"ע במש"כ הגר"א בבאורו (תרכו, סוף ס"א) דס"ל דמוכח שם שדעת המחבר ג"כ כרש"י, וכ"כ המחצית השקל בסו"ס תרכט, דדעה קמייתא (דעת רש"י) היא הדעה העיקרית, וכ"פ הפרי מגדים (תרכט, אשל אברהם ס"ק כה).

מדברי רש"י ודעימיה, למדים אנו על שתי סיבות שונות לפסול בסיכך מפני הנשר וע"ג הקינוף. בסיכך מפני הנשר הטעם הוא מפני שסיכך בסדין, שהסדין מקבל דין של סכך, וכיון דהוי סכך פסול-הסוכה פסולה. משא"כ בפרס סדין ע"ג הקינוף, אין הסוכה פסולה אלא ישיבתו פסולה, דכיון דסדין מפסיק בינו לבין הסכך לא חשיב כיושב באויר סוכה. ולעני"ד תהיה נפק"מ לדינא בין שתי הסיבות, אם כשעשה את מעשה הסיכוך היו פסולים אלה קיימים. כאשר היה סדין בסמיכות לסכך בשעת מעשה הסיכוך הרי זה כמסכך בפסול, וכאשר יסיר את הסדין לא תחזור הסוכה להכשרה דהו"ל תעשה ולא מן העשוי, למש"כ לעיל לדעת המחמירים, ואילו כשסיכך בעוד הסדין ע"ג הקינוף, כיון שאינו פסול בגוף הסוכה אלא רק פסול בישיבתו, כיון דהוי הפסק בינו לסכך, הרי זה כמסכך בכשרות, וכשיוציא את הסדין מע"ג הקינוף יוכל לשבת בסוכה.

ועפ"י מיושב מה שהקשה בפני יהושע (י, א ד"ה במשנה), וז"ל: "לכאורה יש לתמוה במאי דמפרש רש"י טעם הפסול בפירס הסדין תחת הסוכה מפני הנשר או ע"ג קינופת, דלכאורה בזה טעם הפסול פשוט דכיון שאהל מפסיק אינו יושב בסוכה, וטפי הו"ל לרש"י לפרש טעם הפסול ברישא דמתניתין שפירס סדין ע"ג הסוכה מפני החמה."

הפני יהושע מקשה, מדוע פירש"י טעם הפסק דוקא לגבי הסיפא של פירס ע"ג הקינוף, אותו טעם היה לו לומר ברישא בפירס מפני הנשר, דהרי בפירס מפני הנשר אין טעמו ברור כ"כ, וכמש"כ הגאונים ור"ת (שיבאו להלן). ולדברינו א"ש, דלטעם אהל מפסיק אינו פסול בגוף הסוכה, ואם סיכך בעוד הסדין ע"ג הקינוף חשיב כמסכך בכשרות, משא"כ לטעם רש"י דחשיב כסכך עצמו וכמסכך בדבר המקבל טומאה, כשהניח את הסכך בעוד הסדין פרוס, הרי זה כמסכך בפסול.

והא דנחשבת הסוכה כפסולה בפירס עליה סדין, תליא לכאורה במחלוקת הראשונים שהביא הרא"ש בפ"ק דסוכה הי"ד, בדין העושה סוכה תחת האילן, כשהסכך צילתו מרובה מחמתו אם פוסל האילן שכנגדו, דלדעת רש"י כל שהסכך הכשר צילתו מרובה בלא האילן, אין האילן פוסלו, דכיון דכי שקלת לפסול אכתי צילתה מרובה, ואילו לדעת הראב"ה בשם ריב"א, אפי"ה היה הסכך צילתו מרובה, האילן שכנגדו פוסלו (שתי הדעות הובאו בשו"ע בריש הלי סוכה, תרכו, א). לפ"ז ה"ה לענין סדין הו"ל לרש"י להכשיר, דכיון דהוי הסכך צילתו מרובה, לא פוסל הסדין שתחתיו, ולא גרע מאילן.

ולכאורה מדברי רש"י י, א (ד"ה הי"ד) משמע דאפי"ה צילתה מרובה פוסל סכך הפסול שכנגדה, וז"ל:

"היכי דמי, כגון שהתחתונה צילתה מרובה ועליונה חמתה מרובה, דסכך של עליונה לאו סכך הוא, ולא מיפסלה תחתונה משום סוכה תחת סוכה, ועליונה פסולה משום דחמתה מרובה מצילתה, וכגון דקיימי תרוייהו בתוך כ לארץ, דאי עליונה למעלה מעשרים אף תחתונה פסולה משום דמצטרף סכך פסול בהדי

כשר, משום דסכך למעלה מכי פסולה."

הרי דס"ל לרש"י דסכך פסול פוסל סכך כשר, אפי' הכשר צילתו מרובה, וזה דלא כמשמעות פירושו בעושה סוכתו תחת האילן (ט, ב ד"ה הא), וכמו שלמד בדבריו הרא"ש הנ"ל. וקושיא זו מצאתי בהגהות מיימוניות פ"ה מהל' סוכה הי"ב (אות ע), ומשמעות דברי הגהות מיימוניות דהעיקר כפרש"י בדף י, א דסכך פסול פוסל אפי' כשהכשר צילתו מרובה, וז"ל:

"... אבל לקמן חזר בו בפירושו ..."

וא"כ העיקר דרש"י ס"ל דסכך פסול פוסל בכל גוונא. לפ"ז מובנת שיטתו בסוגיין, דכיון שהסדין עומד תחת הסכך הכשר או מעליו, אפי' שהסכך הכשר צילתו מרובה, מ"מ הסדין כסכך פסול פוסל את הסוכה.

וע"ע בפני יהושע (סוכה י, א בד"ה בפרש"י בד"ה תחתונה) שיצא לבאר דבעיקר הדין ס"ל לרש"י כשיטת הראב"ה דאף דתחתונה צילתה מרובה, אפי"ה נפסלת ע"י העליונה שכנגדה, אא"כ העליונה חמתה מרובה, באופן שאף אם ינטל בתחתונה כנגדה ישאר צילתה מרובה, דתחתון שלמטה שכנגד הסכך הפסול כמאן דליתא דמי. ומש"כ רש"י דמהני צל האילן לצל הסכך להשלים לצילתה מרובה, וע"כ פסול, דמשמע שאם היה צל הסוכה בעצמו צילתו מרובה ללא צרוף הפסול היה כשר, כוונתו דאפילו היתה הסוכה צילתה מרובה, כיון שסכך פסול פוסל כנגדו ממילא הוי הסוכה חמתה מרובה, והא דבפועל צילתה מרובה הוא מחמת הסכך הפסול, ובכה"ג הסוכה פסולה. ואה"נ, להסבר הפני יהושע, אם יהיה הסכך הפסול מועט שפוסל כנגדו באופן שישאר בכשרה צילתה מרובה תהיה הסוכה כשרה מחמת צילתה שלה וללא צרוף, אך באופן שיהיה סכך הפסול פוסל כנגדה עד שאם ינטל כנגדה יהיה חמתה מרובה, חשיב הסכך העליון כמצטרף לצילתה של סוכה, והסוכה פסולה.

[ובתוס' שם הקשו על פרש"י, וז"ל:

"אבל לפירוש הקונטרס קשה, דלמה יפסל מפני שמגן על האדם מפני החמה ומן הקיסמין, מאי שנא מלנאותה, ועוד מצינו לקמן (כז, ב) ברבי יוחנן ברבי אילעי כשהגיע חמה למרגלותיו עמד ופרס עליו סדין."

את קושית התוס' מאי שנא מלנאותה, מישב רבינו פרץ המובא במרדכי (סוכה תשלו), דלנאותה הוי צורך הסוכה ובטל לגבי הסוכה, משא"כ מפני הנשר או החמה אינו צורך הסוכה אלא צורך האדם היושב בסוכה, וע"כ אינו בטל לגבי סוכה. וע"ע בט"ז (תרכט ס"ק כב) שהקשה על הקושיא השניה שרבי יוחנן ברבי אילעי פירס סדין כשהגיע חמה למרגלותיו, דהא הגמ' העמידה שהמקרה שם היה בשמיני עצרת, "רגל שאחר החג", וא"כ כל הנידון לענין עשית אהל ביו"ט, ומה הראיה לנידון הסוכה. ותירץ הט"ז דהא בהא תליא, דכיון דהיכא דהוי דופן לענין שבת הוי דופן שלישיית בסוכה, א"כ הוא הדין היכא דהוי אהל לענין שבת ויו"ט הוי סכך ואוהל המפסיק לענין סוכה, עיי"ש באריכות.]

ה. שיטת הגאונים ורבינו תם

ובתוס' שם (בד"ה פירס), כתבו וז"ל:

"כתוב בתש' הגאונים, הא דקתני פירס עליה סדין מפני החמה

או תחתיה מפני הנשר פסולה היכא דחמתה מרובה מצילתה בלא סדין, אבל אם יש צלתה מרובה מחמתה כשרה ואין הסדין פוסלתה ... וכענין זה מפרש ר"ת, מפני החמה שמיבשת את הסכך ומתוך כך היה נעשה חמתה מרובה, וכן תחתיה מפני הנשר אם היו עליו נושרין היה חמתו מרובה והסדין מונען מליפול, וכיון שהסדין גורם שעל ידו צילתו מרובה מחמתו פסול."

מדברי התוס' עולה שהמשנה פסלה פריסת סדין דוקא כשהסדין מסייע להכשר הסכך, ואילו הסדין היה הסכך חמתו מרובה מצילתו מחמת נשירת העלים מהסכך, אבל כאשר הסכך נשאר בכשרותו גם ללא הסדין, אין הסדין נחשב אלא כנוי סוכה ואינו כיושב תחת סכך פסול. וכ"נ דעת הרא"ש שם בהט"ז, שהביא את דברי התוס' ורש"י, הקשה את קושיות התוס' על רש"י, וסיים דלפר"ת נחא. וכ"ה דעת המרדכי (סוכה תשלז) שהביא את דעת ר"ת והגאונים באחרונה, וז"ל:

"ופר"ת ור"י וכן בתש' הגאון, מפני הנשר שלא ינשרו ובכך תהא חמתה מרובה מצילתה ... אבל לנאותה כשירה, דאין שם סכך פסול עליו לפסול שכנגדו, דבטל הוא אגב סוכה, וה"ה פירש מפני הטינוף נשירת עליו, דכשרה דחד טעמא הוא. וכ"ה דעת האור זרוע (ה' סוכה ס"י רפח), וכ"נ דעת הרמב"ן בתשובות המיוחסות ס"י רטו שיובא להלן.

מדברי ההראשונים הנ"ל מפורש יוצא דכל שצל סוכה מרובה מחמתה אין הסכך הפסול יכול לפוסלה. ובגמ' סוכה ט, ב, בדין העושה סוכתו תחת האילן, הקשתה הגמ' דאף אם אילן חמתו מרובה תהא הסוכה פסולה, כיון דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר. והקשו התוס' שם (בד"ה הא), וז"ל:

"והא דלא משני כגון דבלאו פסול צילתה מרובה ..."

ולדבריהם בסוגיין אין מקום לקושיא זו, דהא כיון דצילתה מרובה אפילו יהיה האילן חמתו מרובה לא יפסול את הסכך שצילתו מרובה, וע"כ א"א לפסול סוכה שצילתה מרובה באמצעות אילן, וא"א לאוקמי למתני' בסוכה שצילתה מרובה, וממילא אין מקום לקושית התוס'. ונראה שהראשונים הרגישו בשאלה זו. וז"ל הר"ן (סוכה ה, ב, בעמוה"ר בד"ה מתני'):

"ואומר ר"ת ז"ל, דסוכה שהיא מסוככת כהלכתה שוב אינה נפסלת אפילו משום סוכה שתחת האילן, דמוכח לה מדתנן לקמן (יא, א) הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסכך על גבה פסולה, דמשמע דדוקא בשקדם האילן לסוכה, אבל קדמה סוכה לאילן תו לא מיפסלא, ולפיכך פירש מתניתין דהכא דפירש עליה סדין כשהסדין מסייע להכשר סוכה."

מדברי הר"ן למדים אנו שיש חילוק בין סוכה שנעשתה בכשרות וצילתה מרובה מחמתה שאין צל האילן פוסלה, לבין סוכה שנעשתה מלכתחילה תחת האילן, שאף דצל סוכה מרובה מחמתו, האילן הפסול פוסל כנגדו. והחילוק לשיטת הר"ן הוא בין כשנעשה בכשרות לכשנעשה בפסול. ולפי"ז אפילו לא פירס הסדין לצורך ישיבתו, כל אימת שהסוכה קדמה ואין הסכך הפסול מסייע להכשר סוכה, הסוכה כשרה.

וכדעת הר"ן נמצא בתשובות המיוחסות לרמב"ן (ס"י רטו) בענין סולם המיטלטל, וז"ל:

"ומה שאמרת כי מעשה היה בחג הסוכות ושכחוהו שם, ונסתפקת אם פוסל הסוכה או מותר להניחו שם. מסתברא שאפילו לכשתמצא לומר שאין מסככין בו, אפ"ה כל שהסוכה כשירה וצילתה מרובה

מחמתה, שוב אין סכך פסול פוסל בה, שאין פוסל אלא במצטרף
סכך פסול בהדי סכך כשר, דהיינו קודם שנכשר הסכך ונעשה
צילתו מרובה מחמתו, אבל לאחר שנכשר ואין צריך לצרפו אל
סכך פסול, שוב אין פסול."

מוכח דס"ל לרמב"ן דכל שהסכך הכשר נכשר קודם פריסת הסכך הפסול,
אין הפסול פוסל בסוכה, והיינו טעמא לחלק בין העושה סוכתו תחת
האילן לפורס סדין. ומוכח נמי דס"ל לרמב"ן כדעת ר"ת והגאונים.
ברם, הב"י והב"ח בסו"ס תרכט הקשו על חילוק זה. בב"ח חילק בין
כשעושה להגן דחשיב כלנאותה, ואין שם סכך פסול עליו לפסול
כנגדו, לבין אילן מחובר, דאפילו אם קדמה הסוכה לאילן לא חשיב
כלנאותה ופוסל כנגדה, וכ"כ בחידושי הגהות שם באות ד, וע"ע בשפת
אמת (סוכה י, א) מה שפירש בזה. גם הרבינו מנוח בבאורו על הרמב"ם
(סוכה ה, יז) הקשה על חילוק זה, דהא בסיככה כהילכתה ועיטרה
בקרמין ובסדינין המצוירים ובמיני פירות, מבואר בסוגיין (י, א)
דלא מכשירינן אלא כשפירסן כדי לנאות הסוכה, אבל כשסיככה שלא על
מנת לנאותה, אף שהסכך קדם לקרמין והסדינין, הסוכה פסולה, וע"כ
הסיק הרבינו מנוח דלא מהני הקדימה לסכך הכשר.

ו. באור מחלוקת רש"י ור"ת לפירוש הט"ז

הט"ז (תרכט ס"ק כב) כתב לישב את קושית התוס' מרבי יוחנן
שפירס סדין כשהגיעה חמה למרגלותיו, וז"ל:

"דשם היה נראה לעין כל שעשה כן בשביל החמה כי הגיעה
למרגלותיו של רבי אליעזר, ומתניתין דהכא לא מיירי מזה
אלא שפורס סדין שלא תגיע החמה אליו ... ולא נחלק ר"ת על
רש"י אלא בזה, דלרש"י אין היתר א"כ הגיעה החמה לתוך
הסוכה לגופו של אדם היושב בה, אבל אם הגיעה לסוכה ולא
לגוף האדם אסור לרש"י, ולר"ת מותר כיון שעכ"פ הגיעה חמה
לתוך הסוכה, אבל אם לא הגיעה אפילו לתוך הסוכה אלא קרוב
לסוכה, דשם אסור לכ"ע דאין זה דמיון לההיא דלנאותה, דהא
אין היתר לר"ת אלא מכח דמיון דלנאותה."

מדברי הט"ז למדים אנו דאף לשיטת רש"י מותר לפרוס סדין כדי החמה
לא תצער את היושב בסוכה, אך דוקא שהחמה כבר למרגלותיו, דמוכח
שפורס סדין בשביל החמה וחשיב ממש כלנאותה, ואילו לר"ת שרי אף
כשהחמה בסוכה עצמה, גם אם אינה זורחת על גוף היושב בסוכה,
דבכה"ג חשיב נמי כלנאותה. ברם, הן לרש"י והן לר"ת, כשהחמה רק
מתקרבת לסוכה, פריסת הסדין לא נחשבת כצורך הסוכה, וממילא הוי
לכ"ע סכך פסול הפוסל. מדברי הט"ז נמצאנו למדים שהן רש"י והן
ר"ת סוברים דפריסת סדין מפני החמה נחשבת כצורך הסוכה וכלנאותה,
אך נחלקו בגדר ההיתר. לדעת רש"י אין פריסת סדין צורך לגוף
הסוכה, שהרי לסוכה עצמה לא מפריעה החמה כלל, וכל ההיתר נובע רק
מהצער שיש ליושב בסוכה, וע"כ צריך שתגיע החמה למרגלותיו
ותצער, ובמצב זה יהיה פריסת הסדין כצורך הסוכה וישיבתה. ולדעת
ר"ת, גם אם קרני החמה נמצאים בחלל הסוכה, מוכח שפריסת הסדין
נועדה לצורך הסוכה והיושב בה, וחשיב כלנאותה. ומוכח מהט"ז דלא
ס"ל כחילוק הרבינו פרץ בדעת רש"י שחילק בין נוי שהוא צורך
הסוכה, לסדין מפני החמה שהיא צורך האדם. דלט"ז גם חמה שהיא
צורך האדם שרי לרש"י, רק בעינן שיהיה מוכח שעושה כן לצורך

היושב בסוכה.

לכאורה לפירוש הטי"ז י"ל, דהן לרש"י והן לר"ת, כשפירס סדין מפני הגשמים היורדים על הסוכה ויושביה, חשיב כלנאותה ושרי, דהא בכה"ג מוכח שפורס לצורך היושב בסוכה. ואפשר דפריסת סדין מפני הגשמים הוי נמי צורך הסוכה ונויה, שלא יתקלקלו.

ובאליהו רבה (תרכט ס"ק יז) הקשה על הסבר הטי"ז, דאי נימא דגם ר"ת מודה שכאשר לא הגיעה חמה לסוכה לא חשיב הסדין כלנאותה, א"כ מה הקשה הר"ן על ר"ת (עיין בר"ן ו, א בעמוה"ר ד"ה ומהא) מהא דאמר רב אשי למניומין עבדו שלא יתלה את כותנתו הרטובה שמא יאמרו מסכך בדבר המקבל טומאה, ולר"ת לא הו"ל למיחש, הא איכא למימר שלא הגיעה חמה לסוכה ובכה"ג גם ר"ת מודה דלא חשיב כלנאותה. אלא, מכריח האליהו רבה, דלר"ת יש להתיר לפרוס סדין אף שלא הגיעה חמה לאויר סוכה, דלא כטי"ז. גם המאמר מרדכי דחה את דעת הטי"ז, וז"ל:

"וכל דבריו אינן אלא דרך דרש, ומשמען של דברים לעני"ד הוא דרש"י ז"ל אוסר בכל ענין, אפילו כבר הגיעה חמה לסוכה ולגוף האדם, ור"ת מתיר בכל ענין, וכ"ה משמעות כל הפוסקים שהזכירו מחלוקת זה."

וע"ע בביאור הלכה (ד"ה פירס) שכתב דגם הבגדי ישע והנהר שלום חלקו על הטי"ז, וכוותיהו פסק שם להלכה.

ז. גגון מפני הגשמים

מהאמור לעיל מבואר שדין ישיבה בסוכה המקורה בגגון בשעת גשמים, תליא במחלוקת הראשונים הנ"ל, דלדעת רש"י הר"ח הר"ן והרמב"ם אין חילוק אם יושב בתוך הבית או יושב בסוכתו המקורה בגגון. אולם לדעת ר"ת והגאונים וההולכים בשיטתם, מקיימים את מצות הישיבה בסוכה גם אם סוגרים בשעת גשמים את הגגון, שהרי הוא כפורס סדין מפני החמה, וכשאין הסדין מסייע להכשר סוכה, חשיב כלנאותה ושרי. ובמגן אברהם (תרכט ס"ק כה), כתב וז"ל:

"וני"ל דאם הגשמים נוטפים מהסכך, מוטב לפרוס סדין משיאכל חוץ לסוכה. מיהו לא יברך לישב בסוכה, דספק ברכות להקל."

ובמחצית השקל שם ביאר, דס"ל למג"א דלדעת ר"ת וסייעתו אין חילוק בין אם פורס סדין מפני הנשר או החמה לבין אם פורס מפני הגשמים, וע"כ לכל הפחות יפורס סדין מפני הגשמים וישב בסוכה זו, דעכ"פ יוצא ידי מצות סוכה לדעת ר"ת, אלא שלא יברך מפני שהעיקר כדעת רש"י וסייעתו.

ברם, האליהו רבה הפוסק לחלוטין כדעת ר"ת והגאונים, לאחר שהביא את דברי המג"א, כתב וז"ל (ס"ק יט):

"ולמש"כ לעיל דעיקר כר"ת, נראה לברך."

הרי דס"ל דיכול אף לברך בפריסת סדין בשעת גשמים. אך הפרי מגדים (אשל אברהם תרכט כה) הסיק שלא יברך;

"דאף אם תימצא לומר שכל מקום שיש ספק ספיקא להיתרא מברכין, וכמש"כ בפתיחה כוללת, וכאן ספק ספיקא, שמא הלכה כדעה ב', ושמא הלכה כדעה ראשונה בסי' תרכו ס"א שכל שצילתה מרובה מחמתה אין סכך פסול פוסל בה, מ"מ הא המחבר הכריע כאן כדעה ראשונה (רש"י) ושם כדעה ב' (שפוסל כנגדה אף בצילתה מרובה) מדהביא באחרונה י"א, וי"א בשל תורה

להחמיר."

חזינן מדבריו דס"ל כדעת המג"א דלא יברך, וכן דס"ל דדעת המחבר לפסוק כדעת רש"י. גם בבאור הלכה (ד"ה וי"א) דחה את דעת הפוסקים כר"ת, וע"כ פסק כדעת המג"א שלא יברך (עיין במ"ב ס"ק נח).
[לכאורה מדברי האחרונים הנ"ל מוכח דלא כדעת העונג יו"ט בתש" (או"ח סי' מט), שכתב לאסור לישוב ולאכול לכתחילה בשעת גשמים בסוכה, דקא מתהני מסוכת מצוה שלא בשעת קיום המצוה, כשם שאסור ללבוש בגדי כהונה שלא בשעת העבודה. ואם נאמר שיש איסור בישיבה בסוכה בשעת גשמים, אמאי כתבו האחרונים להחמיר לכתחילה כדעת ר"ת והגאונים ולישב בסוכה הסגורה בלא ברכה, הרי לשיטתם קיי"ל כדעה קמייתא בשו"ע שהיא דעת רש"י, וא"כ הו"ל חומרא דאתי לידי איסורא. ואף שאין היושב נהנה מסכך הסוכה, מאחר והסוכה מקורה, מ"מ לשיטת הרמב"ם (סוכה ו, טו) נאסר בהנאה אף השימוש בדפנות, ואילו לדעת הרא"ש (פ"ק דסוכה הי"ג) הסובר שלא נאסרו הדפנות בהנאה, ממילא לא קשה מידי, דאיהו ס"ל להלכה כדעת ר"ת. ובפשטות י"ל, דכיון דיושב בסוכה לצורך קיום מצוה, אף שהיא מצוה המוטלת בספק, אין ישיבתו נחשבת כשימוש של חולין, ולא דמי לבגדי כהונה שלא בעידן עבודה, ובכה"ג לא נאסרו עצי הסוכה בהנאה.]

ח. גגון מתחת לסכך או מעליו

אלא שיש לחקור לדעת ר"ת, האם יש חילוק בין אם הגגון הוא מעל הסכך או מתחתיו, האם דוקא כשהגגון הוא בסוכה חשיב כלנאותה, או גם גגון הנמצא מעל לסכך שרי. לכאורה לשיטת ר"ת שרי בין כשהגגון הוא מעל הסוכה ובין תחתיה, דהא מתני' איירי בפירש עליה סדין מפני החמה ותחתיה מפני הנשר, ולפירוש ר"ת מיירי דוקא כשחמתה מרובה, א"כ כשצילתה מרובה שרי אף בפירש על הסוכה. ברם, איכא למימר אף לאידך גיסא, דמתניתין איירי בפירש מעליה שלא ישרו העלים מחמת היובש, ובכה"ג פסולה, אבל כשאין חשש זה שרי לפרוס מתחת לסכך ובסמוך לסכך, דמה דתנן "מעליה" היינו דוקא לענין פסול פריסת סדין, אבל להיתר שרי רק מתחתיה.
ולענ"ד הדבר תלוי בהסבר דעת ר"ת והגאונים הנ"ל. דלהסבר הר"ן דכל שסיכך את הסוכה בכשרות לא נפסלת הסוכה, ולא דמי לעושה סוכתו תחת האילן, א"כ י"ל כשסיככה בכשרות מותר להניח גגון מעליה מחמת הגשמים. אולם מדברי החולקים וסוברים דכל שפורס סדין מחמת צורך היושב חשיב כלנאותה, י"ל דהיינו דוקא בתוך הסוכה ובסמוך ד טפחים לסכך, כדאיתא בסוכה י, א ובשו"ע תרכז, ד, וע"כ סדין זה לא עדיף מנוי סוכה דדוקא תוך ד טפחים לסכך הסוכה כשרה, ולא במופלגים. ולמש"כ לעיל, רבים חולקים על הסבר הר"ן ויש לחוש לשיטתם. וכ"ה משמעות דברי המחבר ד"לכתחילה לא יעשה א"כ הוא ניכר לכל שמכוין כדי להגין. ועיין בביכורי יעקב ס"ק לה, וז"ל:
"ולכן נ"ל שלא מותר רק לפרוס תחת הסכך, דבזה אין ניכר כ"כ שעושה משום נוי."
וכה"ג פסק החיי אדם (כלל קמו, לז), וז"ל:
"ומ"מ כיון די"א דמותר לפרוס סדין תחת הסכך בפחות מד' טפחים כדי להציל מן הגשמים, דבטל לגבי סכך, ולכן אם הרוח מכבה הנרות מוטב לעשות כן משיאכל חוץ לסוכה."

הרי דדוקא בפחות מד טפחים התיר החיי אדם, וכוותיה פסק במשנה
ברורה סי' תרכט ס"ק נח, ועיי"ש בשער הציון ס"ק פד שכתב דטעמו
דלא עדיף מלנאותה. ועיי"כ לא שרי אלא מתחת לסכך ובתוך ד טפחים.

ט. האם יש חילוק בין סדין לגגון

יש מקום לכאורה לחלק בין סדין לגגון, עיי"פ מש"כ הפני יהושע
(סוכה ט, ב ד"ה שם בתוס' בד"ה הא), בבאור החילוק שבין פירס סדין
לעושה סוכתו תחת האילן, וז"ל:
"מ"מ נראה דלא דמי כלל, דפסול הסדין לאו ממיעוטא דבסוכות
תשבו ממעטינן לה, אלא משום דהו"ל מסוכך בדבר המקבל
טומאה, דממעטינן ליה מדרשא דמגרנד ומיקבד, משום הכי סברי
התוס' דכל היכא שהסוכה צילתה מרובה מחמתה בלא הסדין, שוב
אין הסדין פוסלתה, משום דלא מיקרי מסוכך בדבר המקבל
טומאה, דאין שם סכך עליה כלל, אדרבא- סדין בטל לגבי
סוכה, משא"כ באילן שהוא דבר קבוע ולא בטיל אגב סוכה,
והאילן גופיה עומד לצל, דהא מהאי טעמא ממעטינן ליה מקרא
דבסוכות תשבו, ולא בסוכה שתחת אילן, ואילן גופיה סוכה
מקרי."
לפי"ז לכאורה גם גגון דמי לאילן ובית דהוי מידי דקביע. אך י"ל
לאידך גיסא, כיון שגגון זה נייד דמי טפי לסדין ולא חשיב מידי
דקביע, והכי מסתברא.
ומ"מ נראה דהאחרונים שכתבו דראוי לפרוס סדין בזמן גשמים, לא
מיירי מסדין ממש, דהא סדין בשעת גשמים נוטף וגרע טפי, ובודאי
הם מיירי בגגון ממש ולא בסדין, וא"כ הני אחרונים ס"ל דלא חשיב
מידי דקבוע, או דלא ס"ל כלל כחילוק הפני יהושע.

מסקנת הדברים :

מי שסוכתו מקורה בגגון המחובר בצירים או במסילה, ראוי לו
לסוגרם בשעת ירידת גשמים, אפי' בשבת ויו"ט, ולישב בסוכה
הסגורה ללא ברכה. ברם, ראוי לכתחילה שיהיה הגגון תחת
הסכך ובסמוך לו, תוך ד' טפחים.

מסקנות

- א. גג הבנוי עם ציר, ועשוי לפתוח ולנעול, אין איסור בפתיחתו
ובסגירתו בשבת ויו"ט, מאחר ואין זה דרך עשית אהל, וכן אין
כאן מעשה כלל.
- ב. חפץ מקופל, פשוט קפליו אינו בכלל עשית אהל.
- ג. נחלקו הראשונים במי שסיכך מתחת לתקרה, וסילקה לאחר מכן, אם
יש בכך פסול של תעשה ולא מן העשוי.
- ד. יש הסוברים שהסרת תקרת רעפים ופקוק המסמרים, דינה כמעשה
בגוף הסכך, והוי כמניחו מחדש לשם סכך. ברם, הזזת גגון אינה
כמעשה המכשיר.

ה. סככה כהלכתה, ואח"כ חזר וסגרה, כשיחזור ויפתחה חוזרת הסוכה להכשרה.

ו. פרס עליה סדין מפני החמה או מפני הגשמים, יש מהראשונים הסוברים שאפילו אין הסדין מסייע להכשר הסוכה- הסוכה פסולה. ויש ראשונים הסוברים שפסולה דוקא כשמסייע הסדין להכשר הסוכה.

ז. לדעת הט"ז- כשהגיע חמה קרוב לסוכה, אסור לפרוס סדין לכ"ע. כשהגיעה חמה לגוף האדם- מותר לכ"ע. כשהגיעה חמה לגוף הסוכה ולא לגוף האדם- מחלוקת הראשונים הנ"ל בס"ק ו.

ח. לכתחילה ראוי להחמיר כשיטת ר"ת, ולשבת בשעת גשמים בסוכה המקורה בגגון, אך לא יברך לישב בסוכה.

ט. לכתחילה טוב שהגגון יהיה מתחת לסכך (בתוך הסוכה), ולא מעליו.